

in" een medaille met het portret van Jan van Eyck (dat mogelijks terugging op dat van het Lam Gods). Door de werken in de St.-Donaaskathedraal in 1782 werd het schilderij overgebracht naar de academie. Latere lotgevallen zijn er niet van bekend (255).

Rudy VAN ELSLANDE
(t Vervolgt)

NOTEN

250. *D. Roggen*, Het caravagisme te Gent, in : *Gentse Bijdragen van de Kunstgeschiedenis*, XII, 1949-50, blz. 313.
251. *J. Van Ryckevogel*, De schoonmaak van het Lam Gods der van Eycken, in : *Morks Magazijn*, Dordrecht XXXI, 1929, blz. 591-593; cfr. noot 6b.
252. *J. Duverger*, De paramenten van de Joos Vydkapel van de Sint-Baafskerk te Gent, in : *Artes Textiles II*, 1955, blz. 49.
253. *E.A. Hellin*, noot 236; *J.J. De Smet*, noot 152 e, blz. 20, 21, 31; c) *A. Goetghebuer*, L'église cathédrale de S. Bavon à Gand, Gent 1893, blz. 79,96, d) *R. Van De Wiele*, Sint-Baafskatedraal-Gent, Gent 1973, blz. 28.
254. *E. Dhanens*, De iconografie der Van Eyck's, Brugge 1982, blz. 15-16, 69, ill. 9.
255. *O. Delepierre*, noot 282, blz. 11-13; *V. Vermeersch*, Grafmonumenten te Brugge voor 1578, Brugge 1976, blz. 168.

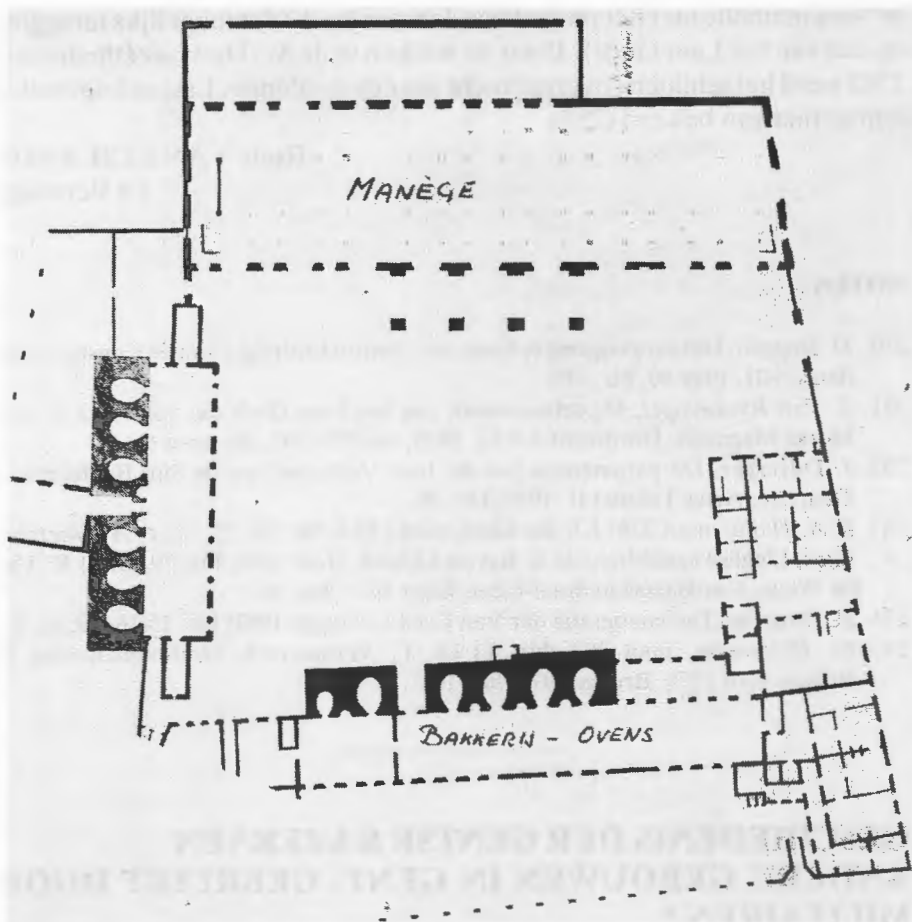
GESCHIEDENIS DER GENTSE KAZERNEN ANDERE GEBOUWEN IN GENT, GEBRUIKT DOOR MILITAIREN *

Zoals we in de inleiding tot deze serie hebben gezien (G.T. juli 85) waren er tot de 16de eeuw praktisch geen kazerneringsproblemen. In die tijd bestonden er nog geen gebouwen die exclusief dienden tot het onderbrengen van troepen.

In vreedestijd logeerden de militairen, op eigen kosten, in afspanningen, in gehuurde huizen of in woningen van partikulieren. Ze moesten zelf onderhandelen over de huurprijs.

De gasthuishouders waren verplicht de soldaten te herbergen voorzover er plaats vrij was. In tegengesteld geval en als niemand geneigd was de krijgslieden onderdak te verschaffen werden de logementen door het schepencollege aangeduid. De gebuurtedeken bezorgde het stadsbestuur de nodige adressen.

* Het eerste artikel in deze reeks verscheen in "Ghendtsche Tydinghen" 1985-Nr. 4.

Afb. 1. De manège en de bakkerij. (S.A.G. Atlas Goetghebuer).

Onder de regering van Keizer Karel begonnen de moeilijkheden. Om zijn rijk "waarin de zon nooit onderging" tegen de vele vijanden te verdedigen had Karel een machtig leger nodig. De bevolking moest, tegen wil en dank, het grote aantal krijgers herbergen. Toen er geen plaats meer was bij de burgers werden meer en meer openbare gebouwen als militair onderkomen gevorderd.

Men kan stellen dat in de loop der tijden bijna alle stads- en staatsgebouwen in Gent eens door de onderscheiden legers zijn bezet. Hierna een willekeurige greep uit verschillende geschiedenisbronnen :

- 1567-11 juli : "Op 't gebod van den Graeve van Egmont, volgens 't welke de Soldaeten, zoo lang als er noch waeren, van huys tot huys zonder uytneiminge ofte aenzien van iemand, alle Maenden verleyd moesten worden". (1)
- 1648 : Een deel van het Prinsenhof door de stad aangekocht om er cavalerie in te herbergen. (2)

- 1693-25 aug : Het Schepencollege vroeg aan de koning de vrouwen, kinderen en de bagage van militairen uit de kapellen en andere openbare gebouwen te verwijderen. Het antwoord was; Neen. (3)
- 1780-90 : Onder de regering van Jozef II werden veel geestelijke orden afgeschaft. Sommige abdijen kregen militairen te logeren. (4)
- 1793-1814 : Tijdens de Franse bezetting schafte men alle kloosters af. De meeste werden als “bien public” bezet of verkocht. Kerken en kapellen vormde men om tot stallen of legeropslagplaatsen. (5)
- 1838 : De gemeenteraad besloot geen militairen meer bij burgers onder te brengen. De citadel aan de Heuvelpoort zou daarvoor gebruikt worden. Het duurde nog tot 1873, jaar waarin het Ministerie van Oorlog het onderhoud der kazernen op zich nam, vooraleer dit besluit volledig werd nageleefd. (6)
- 1914-1918 : Tijdens de eerste wereldoorlog waren bijna de helft der openbare gebouwen in Gent door het Duitse leger ingenomen. (7)
- 1940-44; Reeds in 1939 bezette het gemobiliseerd Belgisch leger scholen en gebouwen. Na mei 1940 moesten veel huizen worden ontruimd in het voordeel van het “Feldgrau”.

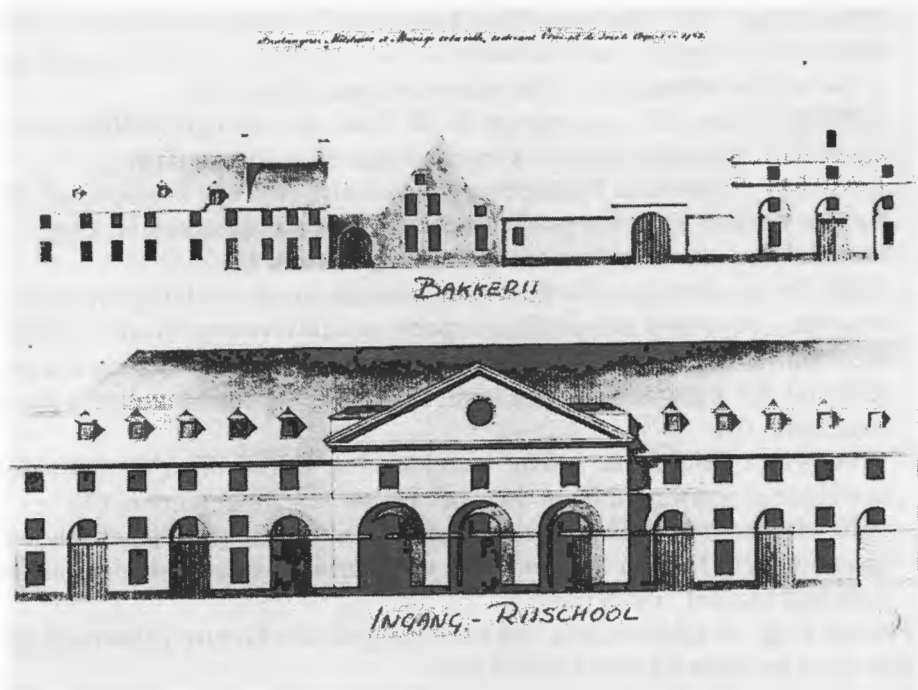
Hierna volgt de geschiedenis van twee welgekende Gentse gebouwen die ooit door militairen werden betrokken.

Het klooster van Sint-Agneeete aan de Lindelei

Onder de bescherming van pastoor Gillis Spierinck kwamen in 1434 enkele lekezusters uit het klooster van Sion bij Oudenaarde naar Gent. Ze betrokken een armzalig huisje nabij de Bijloke. Op 7 juni 1452 namen ze de regel van Sint-Augustinus aan en lieten zich “zusters van Sente-Agneeeten” noemen. In het jaar 1454 schonk de bisschop van Doornik, Jean Cheverot, hen een huis op de Ganzendries.

De kloosterorde scheen te floreren want in 1472 legde men de eerste steen van een kerk waaraan men 10 jaar zou werken. Bij die kerk bouwde men iets later het klooster. Het stadsbestuur was de nonnen welgezind; in 1493 schonk de collatie hen een groot stuk terrein naast de abdij. Het jaar daarop kochten ze een perceel grond van de zusters van de Bijloke.

In de kloosterkas moet men de bodem hebben gezien want de Augustinesen wachtten tot 1518 om hun eigendom uit te breiden. Vanaf die datum was er echter geen houden meer aan, bak- en washuis, stallen, boerderij, werkplaatsen enz. zagen het licht. Het ging de congregatie goed; vooral na de oprichting van een school voor “deftige meisjes uit goeden huize” kwam er zaad in ’t bakje. Maar mooie liedjes duren niet. De beeldstormers verjoegen de nonnen en vernietigden de kerk en het klooster (1566). Het duurde tot 1584 vooraleer de Sint-Agneeete-zusters hun eigendom terug konden betrekken. In de loop van de 17de eeuw bouwden ze een nieuwe kerk en vergrootten de abdij langs de Lindelei.

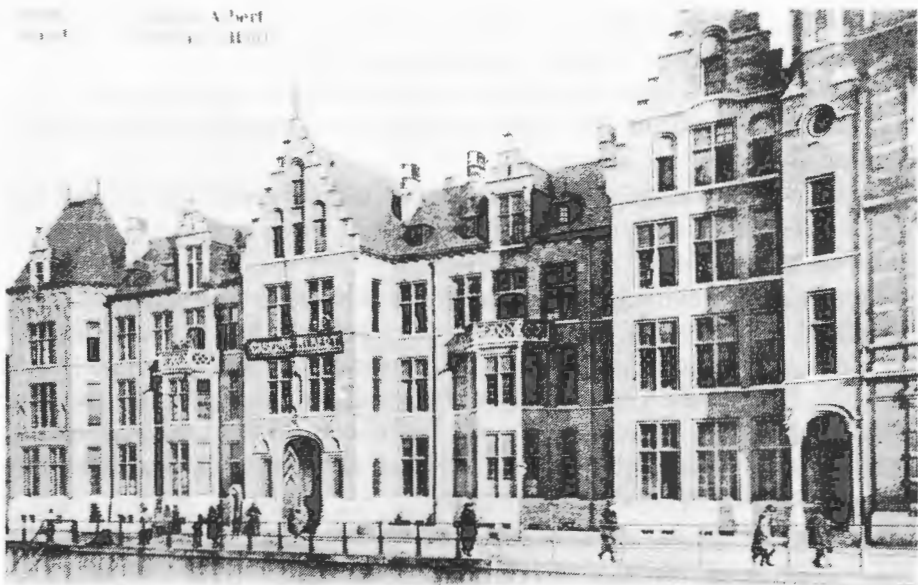
Afb. 2. Rijbaan en Bakkerij in St.-Agneete (S.A.G. Atlas Goetghebuer).

Behalve dat het kloostercomplex zware schade opliep bij de beschieting die de aanval op Gent, door de troepen van Lodewijk XIV voorafging (9 maart 1678) kenden de geestelijken rustige jaren.

Er kwam een einde, zowel aan de rust als aan de congregatie, toen Jozef II in 1783 hun vereniging afschafte. De dienst der Domeinen maakte inventaris, liet een groot deel van het klooster afbreken en bouwde in de plaats nieuwe burelen voor het eigen ambt en voor dit der Douanen. De kerk degradeerde tot hooi- en stromagazijn. De resterende gebouwen werden verpacht.

Tijdens de Franse bezetting (1794-1814) installeerde men op het terrein een militaire bakkerij. Volgens dekreet van 23 april en 27 juni 1810 stond de Staat alle militaire domeinen af aan de stad (zie bijlage 1 in G.T. juli 1985). Onder Willem I (1815-1830) beschikten de bereden troepen uit het garnizoen over geen rijbaan. (8) De legerleiding liet, op kosten van de Gentse burgers, een rijkschool optrekken rechtover de bakkerij op het terrein van het oude klooster. (Afb. 1 en 2) Die nieuwe manège werd ingehuldigd op 31 augustus 1821. (9)

Er was nog steeds plaats zat in St-Agneete. De stad, die in april 1810 eigenaar geworden was van het ganse complex, opende er een nijverheidsschool (1826). De inrichting had een zodanig succes dat de schepenen zich verplicht zagen uit te breiden. Onderhandelingen werden aangeknoopt

Afb. 3. De kazerne rond 1920 (Verzameling A. Verbeke).

met het Ministerie van Oorlog en van Binnenlandse Zaken. De Domeinen en Douanen kreeg men redelijk snel uit hun burelen maar de militairen stribbelden tegen. Uiteindelijk kwamen beide partijen tot een akkoord en op 13 juli 1850 tekenden ze de “Conventie van St-Agnes”. In het kort ging het erom dat de stad over alle legerinrichtingen in St-Agneeete mocht beschikken als ze elders een nieuwe bakkerij, een rijbaan en nog enkele andere logementen bouwde.

In 1859 waren alle voorwaarden vervuld en verlieten de militairen het grondgebied van het voormalige nonnenklooster.

Het Grootseminarie, eens de Albertkazerne

Op het einde van de vorige eeuw was het seminariegebouw aan de Biezekapelstraat niet meer bewoonbaar. (10) Het voldeed niet meer aan de eigentijdse hygiëne, er was geen tuin, nergens kon een straaltje zon de duistere ruimten opvrolijken, de verwarming was volstrekt onvoldoende enz.

Bisschop Seghers beriep zich op de dekreten gestemd tijdens het Franse bewind om andere gebouwen te vragen aan de gouverneur van Oost-Vlaanderen. (11) De wetten voorzagen dat iedere provincie een geschikt gebouw ter beschikking moest stellen om er seminaristen te logeren.

In 1903 benoemde de gouverneur een commissie die, samen met de bisschoppelijke- en seminariediensten, een oplossing moest zoeken.

Het eerste plan kwam van architect Mortier die de bestaande gebouwen wilde vernieuwen en uitbreiden tussen de Nederpolder, Kapittelstraat en Hoofdkerkstraat. Terzelfder tijd zou hij het bisdomgebouw afbreken

zodat de kathedraal volledig vrij kwam te staan. Daar de kosten voor dit plan te hoog opliepen ging het spijtig genoeg niet door.

Voorstellen om de nieuwe gebouwen op te trekken aan de rand van de stad werden afgewezen. De bisschop wenste het seminarie in de onmiddellijke omgeving van de hoofdkerk.

Even dacht men aan een plaats langs de Neerschelde maar uiteindelijk viel op 24 juli 1905 de keus op een terrein langs de Reep, tegenover het Geeraard de Duivelsteen.

De provinciale architect Mortier viel de eer te beurt de plannen te tekenen. Kanunnik M. De Baets, president van het seminarie, had hem een lijst met wensen overgemaakt; plaats voor 200 seminaristen met voor ieder twee kamers, slaapplaatsen en burelen voor de president, de negen professoren, de zusters en het personeel. Verder leslokalen, bibliotheken, eetzaal, keukens enz. Alles samen een oppervlakte van 10.448 m² verdeeld over een gelijkvloers en twee verdiepingen.

De versiering van het gebouw zou verzorgd worden door kunstenaars uit het Gentse. Voor de kapel-opsmuk benaderde men Remi Rooms.

René De Cramer voor de muurschildering, Gustaaf Ladon voor de glasramen en Aloïs De Beule voor de beelden van de vier evangelisten in de kapel. De beelden die de voorgevel moesten kronen zouden gemaakt worden door Oscar Sinia.

Het gebouw kon betrokken worden in 1914 en ontving als eerste bewoners... de Duitse bezetters ! Om vernieling te voorkomen hield men de, nog niet geplaatste, kunstwerken in depot tot na de oorlog.

Het nieuwe seminarie was dus een militair kwartier geworden onder de naam "Hohenzollernkazerne". (12) De Gentenaars die nog nooit van de Hohenzollern gehoord hadden maakten er al spoedig de "hooizolder" van. Toen het zegevierend Belgisch leger eind 1918 terug in het land kwam nam het vanzelfsprekend ook bezit van het seminarie. Het 3e Linie regiment bleef er tot 1925, jaar waarin het in Oostende garnizoen ging nemen. In de zes jaar dat die militairen aan de Reep verbleven noemden ze hun kwartier de "Albertkazerne". (Afb. 3) De citaties die ze tijdens de oorlog hadden verdiend (13) werden op de binnenkoergebouwen aangebracht. (Afb. 4)

Eind 1925 kwam er tussen de provincie en seminariebestuur een akkoord tot stand dat de priesterleerlingen toestond hun nieuwe woonst te betrekken vanaf 1 januari 1926.

Bisschop Seghers, die de nieuwe gebouwen niet mooi vond, zag de school liever in het oude kwartier blijven. Hij werd daarin gesteund door de president Mgr. De Baets, die steeds tegen de verplaatsing was geweest. Het ging zover dat architect Vaernewyck werd aangezocht nieuwe plannen te tekenen. De provincie ging akkoord en zou de optrek aan de Reep gebruiken als rijkswachtkazerne. Onder druk van het besturend bureau van het

Afb. 4. Binnenkoer. Let op de citaties (Verzameling A. Verbeke).

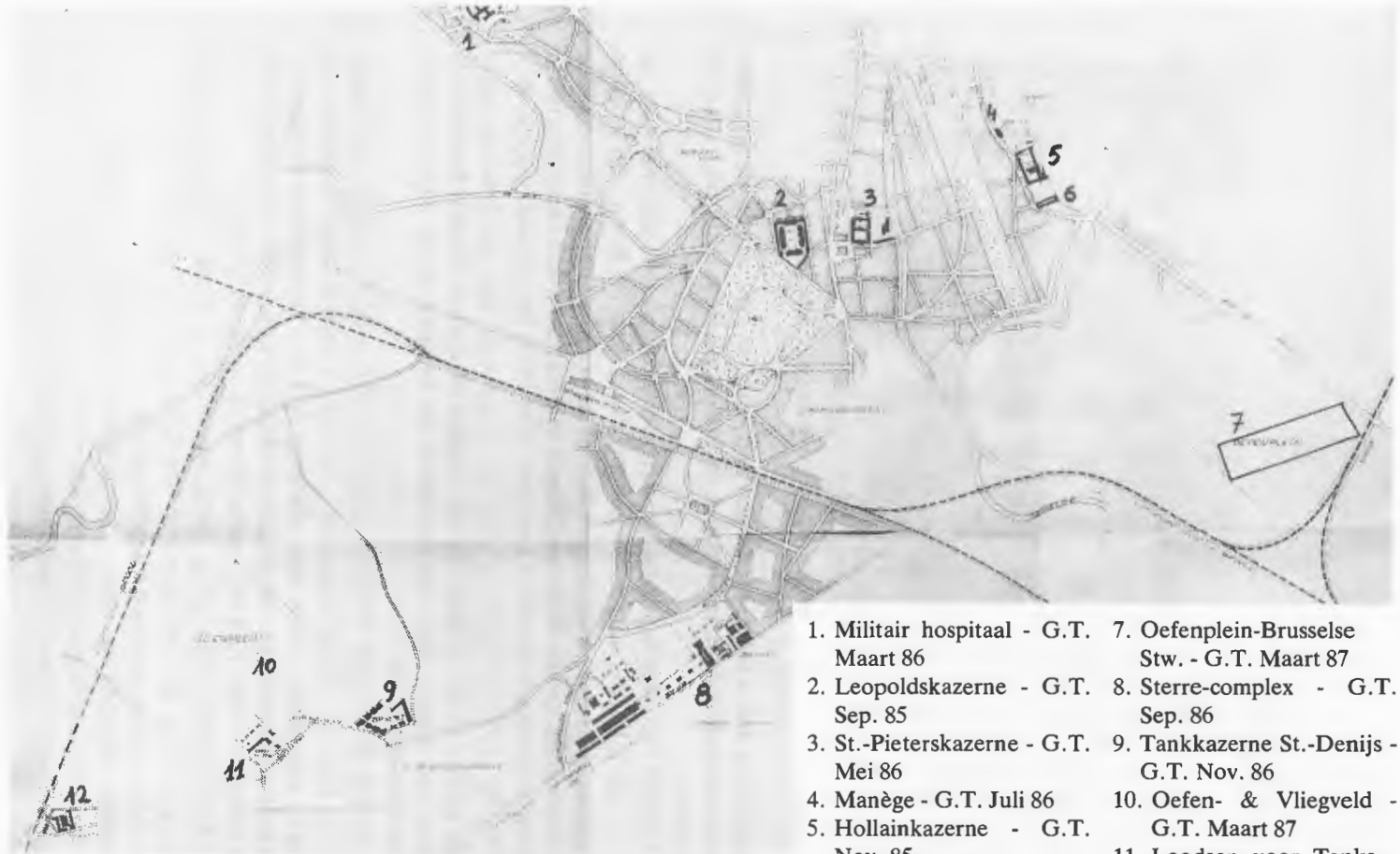
seminarie en ook van de leerlingen zelf, die het beu waren in de uitgewoonde lokalen te kluizen, besloot de bisschop uiteindelijk toch maar te verhuizen.

Rond Pasen 1926 was het dan zover dat, met de hulp van seminaristen en de cibisten, de inboedel van de Biezekapelstraat naar de Reep kon worden overgebracht. Nog tijdens de verhuis brak er brand uit in het Justitiepaleis. Een commissie kwam de mogelijkheid onderzoeken het Gerecht enkele tijd in het seminarie onder te brengen. Het bleef bij dit ene bezoek. Wel werden de oude verlaten gebouwen, eigendom van het bisdom, voor enkele jaren aan het Ministerie van Justitie verhuurd. Nadien huurden de Zusters van Liefde het oud-seminarie en richtten er de lagere school "Klein-Sint-Bavo" in.

Ook tijdens de tweede wereldoorlog werd een gedeelte van de gebouwen door de bezetter "beschlagnahmt". In 1944 kwamen onze bevrijders de Duitsers vervangen. Ook een afdeling A.T.S., vrouwelijke militairen, betrok de seminaristenkamers. Een medelid die er tewerk was gesteld, vertelde ons dat er toen niet veel gebeden werd op de slaapkamers.

Voor het ogenblik is het terug rustig aan de Reep. Buiten enkele burelen ingenomen door de provinciediensten is de oude "hooizolder" terug bewoond door deze waarvoor hij gebouwd is.

Hiermede eindigen we onze "Geschiedenis der Gentse kazernen". We hopen enkele ongekende gebeurtenissen te hebben onthuld en bij sommige lezers de interesse voor de militaire geschiedenis van hun stad te hebben gewekt.

Afb. 5. De Gentse militaire gebouwen en terreinen rond 1930.

1. Militair hospitaal - G.T. Maart 86	7. Oefenplein-Brusselse Stw. - G.T. Maart 87
2. Leopoldskazerne - G.T. Sep. 85	8. Sterre-complex - G.T. Sep. 86
3. St.-Pieterskazerne - G.T. Mei 86	9. Tankkazerne St.-Denijs - G.T. Nov. 86
4. Manège - G.T. Juli 86	10. Oefen- & Vliegveld - G.T. Maart 87
5. Hollainkazerne - G.T. Nov. 85	11. Loodsen voor Tanks - G.T. Nov. 86
6. Demanetkazerne - G.T. Juli 86	12. Fourragemagazijn.

Langs deze weg willen we ook de personen danken die ons bij deze reeks artikelen behulpzaam zijn geweest. In de eerste plaats de heren Ernest Galle uit Lede en Jacques De Vos uit Gent, de eerste voor de toelating tot inzage van zijn rijke dokumentatie, de tweede voor het gebruik van zijn uitgebreide bibliotheek en zijn steun. Inlichtingen kregen we van de heren H. Collumbien, J. Decavele, Th. De Smet, M. Steels en van het personeel van het 1e en 2e Comité tot aankoop van Domeinen. Foto's en afbeeldingen ontvingen we van de heren J. Bombay, M. De Wulf, Ch. Fumière, E. Heylebroeck, M. Hutse, E. Levis, A. Verbeke, H. Wafellman, M. Van Wese-mael en van mevrouw D. Weiss-Van Bockstaele.

Roger VAN AERDE
1984

BIBLIOGRAFIE - NOTEN

- (1) P.B. De Jonghe : Ghendtsche geschiedenissen. p. 84. -1752-
- (2) C.L. Dierix : Mémoires sur la ville de Gand, tome II, p. 671. -1815-
- (3) F. De Potter : Petit cartulaire de Gand. p. 272. -1885-
- (4) D. Destanberg : Gent onder Jozef II. -1910-
- (5) J.E. Nève : Gand sous la domination Française. p. 16. -1927-
- (6) D. Destanberg : Gent sedert 1831. p. 205. -1903-
- (7) Kriegsalbum van Gent. Uitgegeven door de Kommandantur Gent. -1916-
- (8) G.T. juli 1986. De Manège.
- (9) Journal de Gand van 1 september 1821; "Gand 31 août. La régence de la ville de Gand vient de faire construire, dans les anciens magasins de Sainte-Agnès, un très-beau manège, cet établissement manquait à une grande et populeuse ville, dotée d'une université et qui a toujours une garnison de cavalerie".
- (10) Ludo Collin : 50 jaar Grootseminarie op de Reep te Gent. In : tijdschrift "Gods-dienstige week" 1 februari 1976.
Het eerste seminarie is ingericht door Cornelius Jansenius (1510-1576) eerste bisschop van het bisdom Gent. Hij gebruikte daarvoor het Gentse Hiëronymus-huis van de Broeders van het Gemene Leven naast het Geeraard Duivelsteen (1569). Bisschop Triest (1576-1657) verkoopt die gebouwen aan de stad Gent die er een armenschool in onderbrengt. Hij laat een nieuw seminarie bouwen aan de Biezekapelstraat dat kan betrokken worden in 1625. Het grootste gedeelte van dit gebouw vormt nu de lagere school "Klein St-Bavo".
- (11) Dekreten van 18 Germinal an X en van 30 december 1809.
- (12) Hohenzollern : Duits vorstenhuis waaruit ook "Kaiser Wilhelm II", regerend vorst van Duitsland in de eerste wereldoorlog, sproot.
- (13) Citaties van het 3e Linie (allen uit de 1ste wereldoorlog)
- Antwerpen - Grimde - IJzer - Steenstraat - Clercken - Veldtocht 1914-18.